

Ontmoeting met het verleden

Nuon Chea Foto AP

Een wie-wat-waar-wanneer-en-hoe van het Cambodjatribunaal

Het Cambodjatribunaal is opgezet om de hoofdschuldigen te vervolgen van de oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en genocide die tussen 17 april 1975 en 6 januari 1979 zijn gepleegd tijdens het bewind van de Rode Khmer. De kosten van het tribunaal worden geschat op 170 miljoen dollar.

1997 Begin onderhandelingen tussen VN en Cambodjaanse regering over tribunaal.

1999 VN pleiten voor internationaal tribunaal omdat Cambodjaanse rechters niet onafhankelijk zijn. Cambodjaanse premier Hun Sen weigert.

2000 Principeakkoord tussen VN en Cambodja over hybride strafhof van Cambodjanen én buitenlanders.

2002 VN staken overleg omdat premier Hun Sen weigert mee te werken.

2003 Alsnog een akkoord. Tribunaal is onderdeel van het Cambodjaanse

rechtssysteem. Naast iedere Cambodjaanse aanklager, onderzoeksrechter en advocaat staat een buitenlandse aanklager, onderzoeksrechter of advocaat. De rechtbank bestaat uit vijf rechters, van wie drie Cambodjanen. Voor elk vonnis is steun van zeker één internationale rechter nodig.

3 juni 2006 Beëdiging 27 rechters.

31 juli 2007 Eerste verdachte beschuldigd: Kaing Guek Eav, ook bekend als Duch, oud-directeur van gevangenis Tuol (S-21). Zat sinds 1999 gevangen.

Augustus 2008 VN overhandigen een rapport aan Cambodjaanse regering

over corruptie van Cambodjaanse medewerkers bij het tribunaal. Mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch roept later president Obama op om steun aan tribunaal te staken.

17 februari 2009 Strafzitting 001 tegen Duch. Hij toont berouw en bekent schuld. Zijn Cambodjaanse advocaat vraagt in november vrijspraak.

25 juni 2009 Canadese aanklager Robert Petit kondigt zijn ontslag aan wegens „zorgwekkende” bemoeienis van de Cambodjaanse regering.

16 juli 2010 Strafhof veroordeelt Duch tot 35 jaar cel. Hij gaat in beroep.

28 maart 2011 Begin hoger beroep Duch. Onderzoek naar verdachten in twee andere zaken is gestaakt of dreigt te worden gestaakt. Cambodjaanse organisaties van nabestaanden reageren verontwaardigd. VN komen met sussende verklaring.

27 juni 2011 Strafzitting 002 begint tegen Chea, Sary, Samphan en Thirt.

Maandag begint voor het Cambodjatribunaal het proces tegen ‘broeder nummer 2’. De ideoloog van de Rode Khmer en vervanger van Pol Pot staat terecht. Advocaat Koppe staat hem bij.

Door DICK WITTENBERG

De Rode Khmer, dat waren toch die massamoordenaars in Mao-pak uit de speelfilm *The Killing Fields*? Communisten die tussen 1975 en 1979 een kwart van de Cambodjaanse bevolking over de kling joegen. Geschat dodental: 1,7 miljoen, 1,9 miljoen, 2 miljoen.

Een zelfvoorzienende boerenheilstaat zouden ze vestigen. Steden werden ontruimd. Iedereen moest werken op het land. Intellectuelen waren verdacht en werden massaal geliquideerd. Dragen van een bril, schrijven in een dagboek, spreken van een vreemde taal was al voldoende. Familie werd afgeschaft. Woorden als ‘vader’ en ‘moeder’ waren taboe.

Dat is het stereotype van de Rode Khmer.

Voor het Cambodjatribunaal in Phnom Penh begint maandag het proces in zaak ‘002’ tegen de 84-jarige ideoloog van de Rode Khmer, Nuon Chea. Beter bekend als ‘broeder nummer twee’, plaatsvervanger van partijleider Pol Pot die in 1998 onder nooit opgehelderde omstandigheden overleed.

Of was hij ‘nummer één’? In de documentaire *Enemies of the people* van Thet Sambath vertelt hij hoe hij Pol Pot in de jaren zestig naar voren schoof als leider. „We wilden communistischer dan communistisch China zijn.”

Nuon Chea wordt beschuldigd van moord, marteling, religieuze vervolging, oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en genocide. Hij zou opdracht hebben gegeven tot massamoorden. Hij zou verantwoordelijk zijn geweest voor de speciale gevangenis S-21 waar zeker 16.000 mensen werden gemarteld voordat ze in het vernietigingskamp Choeng Ek werden geliquideerd.

De hoogste, overlevende leider van de Rode Khmer wil tijdens het tribunaal zijn lezing geven van de geschiedenis. Het stereotiepe beeld van de Rode Khmer is volgens hem een karikatuur van de werkelijkheid. Hij staat samen met drie andere verdachten terecht: oud-president Khieu Samphan, ex-minister van Buitenlandse Zaken Ieng Sary en diens vrouw, ex-minister van Sociale Zaken Ieng Thirit.

Twee Nederlandse advocaten van het Amsterdamse kantoor Böhler verdedigen ‘broeder nummer twee’: Michiel Pestman (48) en Victor Koppe (47). Samen met hun Cambodjaanse collega Son Arun. Beiden hebben ruime ervaring met internationale tribunalen. Beiden hebben vermeende terroristen verdedigd. „Iedereen heeft recht op een eerlijk proces.” Dat is hun uitgangspunt.

Dat de Verenigde Naties hen drieënhalve jaar geleden heeft uitverkoren voor het Cambodjatribunaal, naast Amerikaanse, Britse en Franse advocaten, vindt Koppe „buitengewoon eervol”. Geen moment heeft hij gearzeld. Als gymnasiast hield hij al plakboeken bij van het Indochina-conflict en de Koude Oorlog. Dat hij een van de kopstukken mag bijstaan, beschouwt hij als „voorrecht”. „Een ontmoeting met de geschiede-

nis.” Zo noemt hij zijn kennismaking met broeder nummer twee.

Waarom is deze rechtszaak zo belangrijk?

„Het is een historisch proces. Belangrijk voor de geschiedschrijving. Voor het eerst staan kopstukken van een communistisch, marxistisch-leninistisch, maoïstisch bewind terecht. Revolutionairen die de samenleving ingrijpend wilden veranderen in een maatschappij die in niets op de democratische rechtsstaat lijkt. Stalin en Mao hebben zich nooit voor hun misdrijven hoeven verantwoorden.”

Het heeft jaren geduurd voordat de Verenigde Naties en Cambodja het eens werden over de opzet van dit tribunaal, een speciale rechtbank met Cambodjaanse en buitenlandse aanklagers, verdedigers en rechters. Wat is het probleem?

„De huidige machthebbers komen allemaal voort uit de Rode Khmer. Er mag niet te diep worden gegraven. Dat zou bedreigend voor hen kunnen zijn. Ze zien ook geen heil in nader onderzoek naar de rol van Vietnam in de tijd van de Rode Khmer. Premier Hun Sen werd door de Vietnamezen naar voren geschoven nadat ze de Rode Khmer hadden verdreven en Cambodja bezet. Het recente besluit van de onderzoeksrechters om geen onderzoek te doen naar verdachten in twee andere zaken, is vermoedelijk tot stand gekomen door inmenging van de overheid.

„Wat de regering wil is dat de kopstukken die tot nu toe zijn aangeklaagd, zo snel mogelijk worden veroordeeld. Zonder gedoe. Daar moet het bij blijven.”

Kunnen de verdachten bij dit tribunaal dan wel rekenen op een eerlijk proces?

„Dat is het heikele punt. De regering bemoeit zich voortdurend met de rechtspleging. Wij hebben daar bij de verdediging van onze cliënt ook last van. De afgelopen drie jaar hebben onderzoeksrechters veel van onze verzoeken om onderzoek genegeerd of half uitgevoerd. We wilden dat de huidige premier Hun Sen zou getuigen, net zoals het voormalige staats-hoofd koning Norodom Sihanouk. Hun Sen speelde als functionaris van de Rode Khmer een belangrijke rol bij de zuiveringen in het oosten van Cambodja voordat hij naar Vietnam vluchtte. Sihanouk was het reclamebord van de Rode Khmer. De regering heeft al dit soort verzoeken gefrustreerd. Een Australische onderzoeker kreeg opdracht alleen belastend materiaal te verzamelen, geen onlastende informatie. Duidelijk dat de regering daarachter zit.”

Waarom grijpen de Verenigde Naties niet in?

‘Zijn oude overtuigingen heeft Nuon Chea nog niet afgelegd’